

Перестали виходити науково-природничі журнали, що на своїх сторінках пропагували ідеї охорони природи: “Охорона природи”, “Український мисливець та рибалка”, “Вісник природознавства” та ін. Українські газети не вміщували природоохоронних статей. Велика Вітчизняна війна перервала вихід українського дитячого журналу “Юний натураліст”.

Ще під час війни — 23 лютого 1945 р. — на клопотання групи ентузіастів — академіка Б. І. Чернишова, професора М. І. Котова та інших — була створена ініціативна група по організації Українського товариства охорони природи. Воно було затверджене в 1946 р. і почало активно займатися охороною тваринного світу. Крім товариства охорони природи, тоді цими питаннями займались рибоохоронні управління, Головні управління мисливського господарства і по заповідниках при Раді Міністрів України, два десятки республіканських та місцевих заповідників, 161 мисливський заказник республіканського і місцевого значення, а також Українське товариство мисливців і рибалок, що відновило свою діяльність у 1946 р.

Поряд з тим слід відмітити, що кінець 40-х — початок 50-х років — це час культу особи Сталіна, час, коли відбулася сумнозвісна серпнева сесія ВАСГНІЛ 1948 р., коли мракобісея академіка Т. Д. Лисенка досягло свого апогею. Це був час, коли усюди пропагувався відомий лозунг Мічуріна: “Ми не повинні чекати милостині від природи, взяти її від неї — наше завдання”, коли у всіх засобах масової інформації проповідувались ідеї “підкорення природи” та “людина — цар природи”. Як писав Л. Н. Шапошников, деякі відповідальні особи висловлювали думку, що при плановому соціалістичному господарюванні для охорони природи взагалі немає місця. Все це, звичайно, не могло не призвести до зниження активності вчених, державних та громадських діячів у вирішенні природоохоронних проблем. Навіть у художній літературі, яка найчутливіша до важливих подій у житті країни, питання охорони природи не знаходили відображення.

У 1951 р. за наказом Сталіна в країні було закрито близько 88 заповідників та розформовано (в тому числі і на Україні) усі республіканські главки по заповідниках. Саме в цей період зменшилися території заповідників Азово-Сиваського, Чорноморського, “Асканія-Нова”, закріпилися заповідники

“Веселі Боковеньки”, “Тростянець”, “Устимівка”, “Гористе”, Середньо-Дніпровський (Канівський) і ще 14 заповідників місцевого значення. В 1950 р. заповідник “Конча-Заспа” було перетворено на мисливське господарство. Через те у 50—60-х роках Україна займала останнє місце по заповідній території серед усіх інших республік.

В ці роки багато було зроблено для посилення боротьби з різними “шкідливими” тваринами: хижими птахами, тхорами, лисицями, чаплями, пеліканами, бакланами. Так, тільки в 1954 р. членами УТМР було вбито понад 6 тис. хижих птахів.

Було прийнято кілька постанов щодо розвитку мисливського господарства, завдяки чому відкрито нові мисливські господарства, заборонено вільну торгівлю мисливськими рушницями та повітряними гвинтівками, засновано нові правила мисливства та витрачено значні кошти на акліматизацію іноземних видів тварин, що негативно вплинуло на тваринний світ України. Ці роки характеризуються також гігантською меліорацією Полісся, будівництвом занадто великих і анти-екологічних “рукотворних” морів та гідростанцій, що також завдали шкоди тваринному світу.

У 1957 р. Кримський, Азово-Сиваський заповідники (унікальні і найстаріші) були реорганізовані у так звані заповідно-мисливські господарства, які насправді стали місцем полювання для високопоставлених чиновників, що, власне, й було до революції. З 1961-го року в країні було закрито ще близько 20 заповідників і скорочена частина площі існуючих.

Різноманітні реорганізації, спрямовані далеко не на вирішення природоохоронних питань, відбулися у багатьох республіках. Зокрема, на Україні в 1953 р. було скорочено службу Державного нагляду за полюванням, а Главк мисливського господарства передано Міністерству сільського господарства і заготівель, у 60-х роках — Мінлісгоспу. У ці тяжкі часи основний тягар робіт по охороні фауни несла створена в 1955 р. комісія з охорони природи АН України, яку очолив академік І. Г. Підоплічко. На жаль, у 1967 р., коли створили Держкомітет по охороні природи, її було ліквідовано.

Аналізуючи діяльність з охорони тваринного світу на Україні у 50—60-х роках, можна зробити висновок, що вона

в основному була спрямована на охорону та збагачення тільки мисливських видів ссавців і птахів, а також деяких видів риб, яких використовують у рибному господарстві. Практично з поля зору випадали плазуни, земноводні, комахи, багато немисливських видів ссавців і птахів, інші таксономічні групи тваринного світу.

Деякі позитивні зрушення відбулися з середини 70-х років. 4 серпня 1976 р. було прийнято постанову про заснування Книги рідкісних і таких, що знаходяться під загрозою знищення, видів тварин і рослин у нашій країні — Червоної книги України. Ця книга вийшла в 1980 р., що значно стимулювало наукову і практичну діяльність з охорони різних видів тварин, насамперед рідкісних. У 1981 р. було прийнято Закон України “Про охорону і використання тваринного світу”.

У 70—80-х роках знову поступово почала розширюватись мережа заповідників, заказників та пам'яток природи. До створених у 1968 р. Карпатського, Поліського, Канівського та Луганського заповідників додалися Ялтинський гірсько-лісовий, “Мис Март'ян”, Карадаг, Дунайські плавні, Розточчя, Медобори, а також Шацький, Синевир та Карпатський національні парки.

Частина території Кримського та Азово-Сиваського заповідно-мисливських господарств з середини 70-х років увійшла в мережу водно-болотних територій міжнародного значення. Однак деякі заплановані заповідники — Міжнародний в Карпатах, Рівненський та ін. — так і не вдалося створити.

У квітні 1984 р. було прийнято постанову “Про порядок ведення державного обліку тварин та їх використання і державного кадастру тваринного світу”. Однак це рішення уряду як слід не виконано, і робота по кадастровій темі практично не ведеться.

У кінці 60-х років у Одеському, Харківському та Київському університетах організовано студентські дружини з охорони природи. Свою діяльність молоді вартів природи не обмежили тільки теоретичною роботою. Вони створювали заказники, боролися з браконьєрством, проводили біотехнічні заходи.

З 1987 р. почали створюватися неформальні екологічні об'єднання — “Товариство Лева”, Товариство “Екологія”,

Буковинський рух “зелених”, “Зелений світ”, які також багато роблять для охорони тварин.

Підсумовуючи роботу по охороні тваринного світу на Україні, вважаємо за доцільне виділити основні віхи в її розвитку:

I період (X ст. — 1860 р.)

Охорона деяких промислових тварин. Перші спроби організації заповідних територій для охорони цінних промислових звірів.

II період (1861—1917 р.р.)

Інтенсивне освоєння степів України. Організація перших зоопарків (Асканія-Нова, Пілявин), в яких рідкісних тварин почали охороняти шляхом акліматизації. Організація перших заповідників: степовий — “Асканія-Нова”, лісовий — “Пілявин” біля Новоград-Волинська та ін.

III період (1917—1929 р.р.)

Інтенсивне вивчення природних ресурсів, виявлення осередків первісної природи на Україні. Організація широкої мережі заповідників. Раціональне ведення мисливського господарства.

IV період (1930—1985 р.р.)

Період “підкорення та перетворення природи”. Будівництво грандіозних “сталінських”, “хрущовських”, “брежнєвських” будов комунізму. Період хіжацького використання природних ресурсів, у тому числі і тваринного світу.

V період — починається з 26 квітня 1986 р. — після аварії на Чорнобильській АЕС, наслідки якої не передбачені. Забруднення середовища радіонуклідами.

Щоб надалі раціонально та дбайливо використовувати природні ресурси на Україні, ефективно вести охорону тваринного світу, необхідно повернутися до тих принципів, які були засновані і впроваджені в життя в перше десятиріччя Радянської влади. А для того, щоб знати, як треба охороняти рідну природу, слід завжди пам'ятати славетні та сумні сторінки своєї історії, зокрема історію охорони тваринного світу, бо хто не знає свого минулого, той не має права на майбутнє.